

OTORİTER REJİMLERDE DEMOKRATİK KURUMLARIN İŞLEVİ: SİYASAL PARTİLER, PARLEMENTO VE SEÇİMLER

Mustafa Cem OĞUZ*

ÖZET

Bu çalışmanın amacı otoriter rejimlerin demokratik kurumlara başvurma nedenlerini incelemektir. Bugüne kadar otoriterizm çalışmaları bu kurumları dikkate almamış ve birer vitrin süsü olarak görme eğiliminde olmuşlardır. Fakat son zamanlarda yapılan çalışmalar göstermiştir ki, demokratik kurumlara sahip olan otoriter rejimler, bu kurumlara sahip olmayan kapalı otoriter rejimlere göre çok daha istikrarlı bir yapı arz etmektedirler. Bu da bize göstermektedir ki, demokratik kurumlar bu rejimlerde salt bir göz boyama aracı değildir; bilakis rejimin devamlılığında önemli bir işleve sahiptir. Bu çalışmada biz üç kurumun rejim içindeki işlevlerini inceleyeceğiz: siyasal partiler, seçimler ve parlamento. Çalışmamızın iddiası bu kurumların üç farklı şekilde otoriter rejimin ömrünü uzattığıdır. İlk olarak kurumlar rejime zayıf da olsa bir halk desteği görüntüsü vereceği için iktidar bloğu içinden gelen tehditleri caydırmaktadır. İkinci olarak kurumlar, rejimin kendi elitleri arasında “güvenilir bir güç paylaşımı” inşa etmekte, böylece elitlerin ikbal kaygısı üzerinden rejimin devamlılığı sağlanmaktadır. Son olarak, kurumlar kaynak dağıtımını sağlayarak hem muhalefetin hem de seçmenlerin iktidar tarafından devşirilmesini sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Otoriter Rejimler, Rekabetçi Otoriter Rejimler, Seçimler, Siyasal Partiler, Parlamento, Devşirme.

ABSTRACT

THE FUNCTIONS OF DEMOCRATIC INSTITUTIONS IN AUTHORITARIAN REGIMES: POLITICAL PARTIES, PARLIAMENT AND ELECTIONS

The aim of this study is to investigate the causes of building democratic institutions in Authoritarian Regimes. So far, authoritarianism studies did not focus on these institutions and overlooked them as window-dressing. However, recent studies indicate that the authoritarian regimes with democratic institutions are more durable than full authoritarian ones. Thus, it is obvious that these institutions are not just for show and have a positive effect on the regimes' survive. In this study we choose three democratic institutions to investigate their functions in these regimes: political parties, elections and parliaments. Our findings suggest that democratic institutions extend the lifespan of authoritarian regimes by three ways. First of all, they deter insider challengers by showing the public support of the regime. Second, they ensure a mechanism of “credible share of power” to insiders, thus they have a stake in the survival of regime. Third they help to regime to co-opt the oppositions and voters through the spoils which they allocate.

* Dr. Öğretim Üyesi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Kamu Yönetimi Bölümü. (oguzmustafacem@gmail.com)

YDÜ Sosyal Bilimler Dergisi, C. XII, No. 1, (Nisan 2019)

Geliş: 27.12.2018

Kabul: 29.03.2019

Bu makaleden alıntı yapmak için: Oğuz, M. C. (2019, Nisan). Otoriter rejimlerde demokratik kurumların işlevi: Siyasal partiler, parlamento ve seçimler. YDÜ SOSBİLDER, 12(1), 66-85.

Keywords: *Authoritarian Regimes, Competitive Authoritarian Regimes, Elections, Political Parties, Parliaments, Cooption.*

Giriş

Günümüzde demokrasilerin büyük bir erozyon yaşadığı birçok farklı gözlemci tarafından dile getirilmektedir (Brownlee, 2007; Diamond, 2015). Ancak bu erozyon, demokratik kurumların tamamen ortadan kaldırılıp, kapalı otoriter/totaliter rejimlere dönüldüğü anlamına da gelmemektedir. Bu yeni tip rejimlerde demokratik kurumlar ile otoriter iktidarlar bir araya gelmekte ve melez bir yapı oluşturmaktadırlar (Geddes, 1999; Diamond, 2002; Levitsky & Way, 2002). Giderek yaygınlık kazanan bu yapıya birçok farklı isim yakıştırılmıştır. Levitsky ve Way bu rejimlere “rekabetçi otoriteryanizm” (Competitive Authoritarianism) kavramını uygun görürken, Andreas Schedler, “seçimli otoriteryan” (Electoral Authoritarianism), Larry Diamond, “melez rejimler” (Hybrid Regimes), Daniel Brumberg ise “liberal otokrasi” (Liberalized Autocracy) ismini tercih etmektedir. Tüm bu farklı adlandırmaların ortak noktası ise başta “seçimler” olmak üzere demokratik kurumlara sahip olan bu rejimlerin gerçekte otoriter bir yapı arz etmeleridir.

Fakat otoriteryanizm ve melez demokrasiler ile ilgili literatürde bu rejimlerin demokratik kurumlara sahip olmalarının nedeni olarak sadece ulusal ve uluslararası meşruiyet arayışı gösterilmekte, bu kurumların otoriter rejimlerdeki fonksiyonlarına dikkat edilmemektedir. Hatta birer vitrin süsü olarak etiketlenerek incelemelerin dışında bırakılmaktadırlar (Gandhi & Przeworski, 2007; Gandhi, 2008). Örneğin Levitsky ve Way, Sovyetler Birliği'nin çöküşü ve liberal hegemonyanın ortaya çıkışı ile otoriter kurumlar ile ülke yönetiminin maliyetinin arttığını ayrıca bu rejimlerin küresel aktörlerden finansal kaynak sağlayabilmek için göstermelik liberal kurumlar inşa ettiklerini iddia etmişlerdir. Bu nedenle bu rejimlerin başarılarını da daha çok rejimin muhalefeti bastırma gücü ve de muhalefet karşısında “eşitsiz oyun alanı” kurabilme becerileri ile açıklamışlar (Levitsky & Way, 2002) ve kurumların rejimin devamlılığındaki rolünü ihmal etmişlerdir. Ancak doğal kaynaklar üzerine kurulu rantiyeye devletler (İran, Azerbaycan vb.) ve güçlü ekonomik alt yapılara sahip bürokratik devletlerin de (Çin ve Rusya) ulusal-uluslararası meşruiyeti ve finansal dünyanın desteğini pek de gözetmemelerine rağmen, demokratik kurumlara sahip oldukları görülmektedir. Bu da bu kurumların, meşruiyet arayışını aşan bir işleve sahip olduklarını göstermektedir.

Yakın tarihli çalışmalarda kurumları dikkate almayan bu yaklaşımdan uzaklaşmış ve “Yeni Kurumsalcılık” yaklaşımı öne çıkmıştır (Schedler, 2009). Bu yaklaşımı “Yeni” yapan ise otoriter rejimlerin sadece baskı aygıtlarını ele alan klasik literatürün aksine bu çalışmaların sözde (nominally) demokratik kurumlara yönelmeleridir, öyle ki bu literatürün yoğunlaştığı kurumlar seçimler, siyasal partiler

ve parlamentolardır (Brownlee, 2007; Schedler, 2009: 1). Biz de çalışmamızda otoriter rejimlerdeki demokratik kurumların, sadece meşruiyet arayışı için inşa edilmediklerini, rejimin istikrarını korumak amacıyla organize edildiklerini ve de demokrasiyi pekiştirmekten ziyade onun gelişimini engellediklerini iddia edeceğiz. Bu iddiamızı da siyasal partiler, seçimler ve parlamento kurumu üzerinden tartışıp, her bir kurumun farklı işlevler üstlenerek otoriter rejimi devam ettirdiklerini göstereceğiz. Özellikle rejim içindeki olası çatışmaları azaltma ve rejimin ihtiyaç duyduğu yeni insan kaynağını devşirmede bu kurumların hayati önemde olduklarını savunacağız. Bu üç kurumun ele alınmasının nedeni ise demokratik kurumlar denilince ilk akla gelenlerin bunlar olmasının yanı sıra günümüzde neredeyse tüm melez rejimlerde bu kurumlarla karşılaşılıyor olmamızdır. Çalışmanın sonunda ise toplumun bu kurumlara neden itibar ettiğini ve seçimlere hangi beklentiler ile katıldığını tartışacağız. Çalışma tekil ülke örnekleri üzerinden gitmeyecek ve merkeze üç demokratik kurumu alacaktır, ülke örnekleri de bu kurumlar üzerinden tartışılacaktır. Bu noktada makale bütün otoriter ya da melez rejimleri incelemeyecek ve argümanlarını daha çok Meksika'daki PRI dönemi ve Sovyetler Birliği örnekleri üzerinden geliştirmeye çalışacaktır. Bu iki örneğin seçilme nedenleri ise 70 yılı aşan istikrarlarıdır. Otoriter rejimlerde halkın kurumlara demokratik sonuçlar alamayacaklarını bilmelerine rağmen katılma nedenleri ise klientalizm üzerinden incelenecek ve bu alanda en çok zikredilen iki ülkenin, Mısır ve Ürdün'ün deneyimlerine odaklanılacaktır.

Otoriter Rejimlerde Kurumlar

Otoriter rejimlerde otokratlar, iktidarlara dönük açık ve gizli bir tehditle sürekli karşı karşıyadırlar. Bu tehdit karşısında ise benimseyebilecekleri iki yöntem bulunmaktadır; ya zorla/şiddetle bu tehdidi bertaraf edecekler ya da muhaliflerinin, onlara sınırlı bir fayda sağlayarak ya da yetki devrederek, sadakatlerini kazanacaklardır, bir diğer ifade ile devşireceklerdir (Frantz & Taylor, 2014: 332). Muhalifleri devşirmek, zor kullanma ile karşılaştırıldığında otoriter rejimin devamlılığı için daha güvenli bir yöntemdir ve bu nedenle de sıklıkla tercih edilmektedir. Devşirmenin pratik yöntemi ise kurumlar inşa etmektir.

Bu tip rejimlerde kurumlar rejimin devamlılığını sağlayan en önemli unsurlardır. Kurumlar sayesinde otokrat lider kendisine müstahkem mevziler oluşturmakta (Gandhi & Przeworski 2007), potansiyel muhaliflerin gözünü korkutmakta, kişisel iktidarını kurumlar aracılığıyla gizlemekte ve de muhalefetten önemli kişileri kendi safına çekebilmektedir.¹ Öyle ki, 2. Dünya Savaşı'ndan bu yana var olmuş otoriter

¹ Bu noktada otokrat ile kurumlar arasındaki ilişkiye dair alternatif bir görüşten de bahsetmeliyiz. Andreas Schedler, iktidardan demokratik yollar ile değil de anti-demokratik yollarla indirilen otokrat liderlerin sürgün, hapis ve ölüm gibi sonuçlarla karşılaşma olasılığını bildikleri için kendilerini *kurumlar* ve normlarla teçhizatlandırıp daha barışçı bir sona hazırlık yaptıklarını iddia etmektedir (Schedler, 2009).

rejimlerden sadece %11'i kurum yaratmaksızın yönetmeye çalışmıştır (Frantz & Taylor, 2014: 333).

Otoriter rejimler/liderler rejimlerinin niteliğine ve ülkenin coğrafi ve tarihsel şartlarına göre farklı kurum tercihlerinde bulunabilmektedirler. Buna göre parlamento, yargı, siyasal parti, medya ve sivil toplumun nasıl konfigüre edileceğini belirleyebilmekte veya sistemin üniter mi, federatif mi olacağına karar vermektedirler. Kurumlar oluşturulduktan sonraki gündem ise bu kurumların rejimin kontrolünden çıkmayacak şekilde sınırlandırılmasıdır. Bu noktada otokrat liderin elinde bir manipülasyon menüsü (Schedler, 2002) bulunmaktadır ve bu menü ile dört farklı stratejiyi takip etmektedir: kurumlara devredilen güce *yasal* sınırlar getirmektedir; kurum personelinin kendisi seçmektedir; personelin eylem ve kararlarını baskı veya etkileme ile yönlendirmektedir; ve son olarak farklı kurum ya da personeller arasında eş güdüm problemleri yaratarak, kendi konumunu ayrıcalıklandırmaktadır (Schedler, 2009: 9). Bu nedenle de bu ülkelerdeki sözde demokratik kurumlar, demokrasiyi güçlendirmemekte aksine otoriter rejimin ömrünü uzatmaktadır.

Otoriter rejim parlamento kurumunu üç farklı şekilde manipüle edebilir: kurumun yetkilerini sınırlandırarak, milletvekillerini kontrol ederek ve de parlamentoyu çalışmayacak, ortak bir karar alamayacak şekilde bölerek. Aynı şekilde yargı erkini de kontrol edebilmektedir, bu kurumda parlamentodan farklı olarak, doğrudan kendi kontrolünde olan kurumların bu kurumlarla iş birliği yapmasını engelleyerek de onu etkisiz kılabilir (Schedler, 2009: 10-11). Seçim kurumu da bu noktada iktidarın hedefindedir; rejim birçok farklı kanal ile sandığı manipüle edebilmektedir: siyasi partilerin seçime girmeleri, muhalif partilerin halka ulaşması ve belirli bir seçmen grubunun oy vermesi engellenebilmektedir. Bunların yanında seçmenler patronaj bağları ile iktidar partisine oy vermek zorunda bırakılabilmektedir (Schedler, 2009: 11). Ayrıca muhalif seçim bölgelerinin de seçim alanlarının yeniden düzenlenmesi (gerrymandering) ile sandığa etki etmesi engellenmektedir.

Otoriter rejimlerin/liderlerin iktidarlarının devamlılığı için demokratik kurumlara yöneldiklerini Gandhi ve Przeworski de tespit etmişlerdir. Otoriter rejimlerdeki kurumların literatürde iddia edilemediği üzere sadece göz boyamak için inşa edilmediklerini ve fakat rejim içinde yaşamsal bir fonksiyon üstlendiğini iddia eden yazarlar, 50 yıllık periyotta otoriter rejimlerdeki kurumları incelemiştir (Gandhi & Przeworski, 2007). Ulaştıkları sonuçlara göre otoriter rejimler, iktidarlarına dönük tehdidin niteliğine göre siper mahiyetinde farklı kurumlar inşa etmektedirler. Eğer tehdit iktidar bloğu içinden geliyorsa, danışma konseyi, askeri cunta ve siyasal büro gibi dar kurumlar oluşturulmakta; toplumdan geliyorsa, sözde demokratik kurumlar ile yani parlamento ve seçimler gibi kurumlarla gidermeye çalışmaktadırlar (Gandhi & Przeworski, 2007: 1280). Buna göre otoriter rejimler parlamento ve

seçimler aracılığıyla muhalefeti ehlileştirmekte ve sisteme dahil etmektedirler.² Zira parlamentoya girme mücadelesi muhalefeti bir araya getirmekten ziyade karşı karşıya getirmektedir. Ayrıca rejim seçimler aracılığıyla muhalefete, parlamentoda koltuk ve siyasa yapım sürecinde sınırlı bir etki imkanı sunarak, onların itaatlerini elde etmektedir.

Ancak otoriter rejimin yönetim yeteneğini ve ömrünü artırmak için benimsenen tüm bu kurumlar çelişkili bir tabiata sahiptir ve çift yüzlü bir bıçak gibi muhalefetin de güçlenmesine neden olabilmektedir. Özellikle “çok partili seçimlerin”, rejimin beklentilerinin aksine zamanla demokratikleşmeye neden olduğuna dair kuvvetli bir literatür oluşmaktadır (Lindberg, 2009).

Siyasal Partiler

Otoriter rejimlerin birçok farklı formu vardır; kişisel, askeri ve tek parti tipleri de bunların en sık rastlanan örnekleridir. Bu farklı formlar arasında en dayanıklı ve istikrarlı olan ise tek partili otoriter rejimlerdir (Geddes, 1999; Geddes, 2003; Svobik, 2012). Zira bu rejimler dikey ve yatay darbelere karşı daha dirençli oldukları gibi, ekonomik performans açısından da tatminkâr sonuçlar elde edebilmektedirler (Gandhi, 2008). Yakın tarihli başka çalışmalarda ise çok partili hegemonik otoriter rejimlerin, tek partili otoriter rejimlere göre daha dayanıklı olduğu da gösterilmiştir (Hadenius & Teorell, 2007). Siyasal parti ve rejimin dayanıklılığı arasında kurulan olumlu ilişki o kadar yaygın bir kabul görmektedir ki, iktidarı darbeye elde eden otoriter rejimlerin de büyük bir kısmı ya darbeden sonra partileşmeye gitmekte, ya da var olan bir partiyi ele geçirerek onun aracılığıyla yönetmeye çalışmaktadırlar. Seçimle gelip otoriterleşen rejimler ile sosyal devrimle gelen otoriter rejimlerin tamamına yakını siyasal partiler ile yönetmektedirler.

Peki bu rejimler neden siyasal partiye ihtiyaç duyuyorlar? Ya da siyasal partinin hangi özelliği bu rejimleri daha dayanıklı kılıyor? Buna verilen belli başlı yanıtlar şu şekildedir: iktidar bloğu içindeki potansiyel muhalefeti rekabete girmekten, komplo kurmaktan caydırmak (Geddes, 2006), muhalif elitleri ve halkı rejime dahil etmek (co-opt) (Gandhi & Przeworski, 2006; Gerschewski, 2013: 16) ve kamuoyu hakkında istihbarat/veri sağlamak.

²Frantz ve Taylor (2014: 337), muhalefeti kurumlar aracılığıyla devşiren otoriter rejimlerin, baskı ve şiddet aracından vazgeçemediklerini ve fakat bunun formunun ve yoğunluğunun değiştiğini tespit etmişlerdir. Buna göre göstermelik demokratik kurumları olan rejimler, vatandaşlarının siyasal hak ve hürriyetlerini daha az kısıtlarken, “kişi dokunulmazlığı haklarını” ihlal etmeye devam etmektedirler. Zira kurumlar sayesinde sisteme entegre olmayan/olmak istemeyen en radikal muhalefet ortaya çıkmakta ve rejimler de bunlara karşı en sert önlemleri büyük bir toplumsal protestoya neden olmayacak şekilde icra edebilmektedirler.

Bu tip rejimlerde, rejime yönelik en büyük tehdit dışarıdaki rakiplerinden değil, iktidar bloğu içinden gelmektedir (Geddes, 2006: 10; Magaloni, 2008; Gandhi & Przeworski, 2007; Svolik & Akcinaroglu, 2006). Bu noktada en çok korkulan kurum da, silaha erişiminden dolayı ordudur. Otokrat, kendisi eski bir asker olsa dahi bu kurumun sadakatinden sürekli emin olamamaktadır. Bu nedenle ordudaki atamaları sürekli kontrol etmektedir; fakat bu da yeterince güvenilir değildir. En yetkin çözüm bir siyasal parti inşa etmektir; zira ordu kurumu genel olarak sivil halkla karşı karşıya gelmek ve iç savaşa neden olmaktan çekinmektedir. Geniş halk kitleleri ile parti kanalıyla ilişkiye giren otoriter rejim onlara alt yapı yatırımları ve hizmetler sunmakta ve böylece aralarında bir çıkar ilişkisi yaratmaktadır. Bu noktada partinin illa seçime girmesi ve geniş bir halk desteğine sahip olması da önemli değildir. Çünkü her siyasal parti muhakkak kendi devamlılığında çıkarı olan bir parti bürokrasisi ve taraftarı yaratmaktadır. Bu kadrolar iktidarın kaynaklarına parti kanalıyla rahatlıkla ulaşmakta, onun sayesinde normalde elde edemeyeceği bir sosyo-ekonomik statüye kavuşmaktadır. Bu nedenle de herhangi bir askeri müdahale girişiminde bu çıkar ortaklığına sahip olan kadrolar sokaklarda kitlesel gösteriler yapacaklardır ve bu da ordunun müdahale arzusunu sınırlandıracaktır (Geddes, 2006: 11). Bunun ilk akla gelen örneği Chavez'in 2002 yılında iktidardan ordu tarafında indirilmişken, taraftarlarının protestoları sayesinde geri dönebilmesidir.

Siyasal parti sadece otokrat lider ile halk arasında bağlantı kurup, diğer elitleri darbeden caydırmaya yaramaz. Ayrıca liderin iktidar bloğuna yetki devredip, onlarla “güvenilir güç paylaşımında” (Credible Power Sharing) bulunmasını da sağlamaktadır (Magaloni, 2008; Boix & Svolik, 2013). Gücü diğer elitlerle paylaşmak otokrat için yaşamsal bir stratejidir; zira 1945-2002 tarihleri arasında var olmuş 316 tane otoriter rejim anayasal yollar dışı yıkılmışken, bunlardan 205 tanesini iktidar bloğundaki farklı aktörlerin yaptığı hükümet darbeleri ile yıkılmışlardır (Svolik & Akcinaroglu, 2006; Geddes, 2006). Bu nedenle de otokrat liderler, koalisyonu bir arada tutabilmek için elitlerle gücü paylaşmak durumundadırlar. Bu sadece belirli muhalifleri ya da iktidar bloğundaki elitleri önemli pozisyonlara getirmek demek değildir, zira bahsedilen bu pozisyonlar pekala liderin arzusu ile geri alınabilir durumdadır ve bu niteliğinden dolayı da lider ile elitler arasındaki bağlılığı garantilemekten uzaktır. Otokrat lider bu bağı kurabilmek ve böylece iktidarının ömrünü uzatabilmek için yönetici elitlerle yetki paylaşımına gitmektedir. Bunun da en sade formu siyasal parti kurmak ve iktidarın kaynaklarının paylaşımını partinin organlarına devretmektir. Eğer güç devri sağlıklı bir şekilde yapılır ve elitler kendi inisiyatifleri ile bu gücü kullanır hale gelirlerse, muhalefetin saflarına geçmek ya da mevcut rejim içinde güç mücadelesine girmekten ziyade çıkarlarını mevcudu devam ettirmekte görecekle ve böylece de otokrat liderin iktidar süresi uzayacaktır. Dolayısıyla siyasal partilerin ve devamında seçimlerin varlığı güç paylaşımını sağlayacağı için daha istikrarlı bir rejim yapısı ortaya çıkacaktır. Magaloni (2008: 719) bu noktada güç paylaşımı yapılacak kurumları sadece parti ile sınırlamaz, “seçim kurumu” ve “parlamento” inşasının da bu paylaşımın farklı

formları olduklarını söylemektedir. Araştırmacı bu iddiasına destek olarak da tek partili ya da hegemonik çok partili otoriter rejimlerin, askeri diktatörlükten daha uzun ömürlü oldukları tespitini öne sürmektedir.

Görüldüğü üzere siyasal parti inşasının birincil fonksiyonu iktidar bloğu ve muhalif elitlere kaynak ya da güç aktararak onları devşirmesidir. Fakat otokrat devşirdiği bu kişilerin sadakatinden hiçbir zaman tam emin olamaz, bu noktada güvenilir bilgidен mahrumdur. Dolayısıyla devşirme yeterince güven vermediği için ikinci bir önlem almaya yönelir ve bu önlem de rejime dönük toplumsal desteği artırmaktır. Bunun en sık tercih edilen yolu da *patronajdır* (Magaloni & Kricheli, 2010: 128). Devletle partinin iç içe girdiği bu rejimlerde, parti kaynaklarını bölgelerin oy tercihlerine göre dağıtmaktadır. Desteğin yüksek olduğu bölgelere hem aynı yardımlar hem de alt yapı yatırımları yapılırken, desteğin düşük olduğu bölgeler bu yardımlardan mahrum bırakılarak cezalandırılmaktadır. Parti üzerinden yürütülen bu ceza ve ödül sistemi özellikle yoksul kitlelerin, rejimin devamlılığından yana siyasi tavır almalarını doğurmaktadır. Bu noktada parti, hükümetin sahip olmadığı bir avantaja sahiptir. Gündelik yaşamın içine nüfuz edebilen ve aileler dahil her türlü toplumsal kuruma ulaşabilen parti, kamuoyuna dair bilgiye sürekli erişim halindedir ve bu bilgi sayesinde de vatandaşların “makbul” ve “makbul olmayan” olarak derecelendirilmesini sağlamaktadır (Magaloni & Kricheli, 2010: 129).

Siyasal partinin otoriter rejime katkısı bunlarla sınırlı değildir. Parti ayrıca hükümetin erişemeyeceği alanlara kadar ulaşarak hem rejim taraftarlarını organize edecek, hem de muhalefeti sürekli gözetim altında tutacaktır; iktidar kaynaklarının taraftarlar arasında hakkaniyete uygun şekilde dağıtılmasını sağlayacak; taraftarları disiplinize edecek ve onları görev bilinci ile donatarak, ülkenin farklı yerlerinde çalıştırabilecektir. Bunun yanında alt düzey taraftarları istihdam etme ve yükseltmede kurallar oluşturacak ve böylece aralarındaki olası çatışmayı asgariye indirecektir; kamuoyuna dair bilgiye erişimi kolaylaştıracak; kamuoyunu rejimin arzu ettiği siyasi ve ekonomik bilinç ile doktrine edecektir. Son olarak parti otokratın kişisel iktidarını, bir ideoloji ya da programla gizlemesine de yaramaktadır (Geddes, 2006: 4-5). Bu da partinin sadece yatay tehditlere karşı (iktidar bloğundan gelen) değil, dikey tehditlere karşı da (toplumdan gelen) korunaklı hale gelmesini sağlayacaktır.³

Geddes'i takip ederek, partili otoriter rejimlerin daha istikrarlı bir yapıya sahip olduğunu iddia eden bir diğer araştırmacı da Svoblik'dir. Svoblik özellikle Sovyetler Birliği Komünist Partisi üzerinden yaptığı çalışmada; parti aracılığıyla otoriter

³Otoriter rejim elitlerden gelen ve toplumdan gelen tehditlere karşı partiyi kullanmakla birlikte, bu iki farklı tehdit karşısında bir denge gözetmek durumundadır. Eğer rejim bilgi noksanlığı nedeni ile elitler karşısında halkı, halk karşısında elitleri aşırı desteklerse ve kaynak/güç aktarımı bir tarafa fazla yapılırsa rejimin ömrü kısalmır. Bu durumda elitler güçlenirse, otoriter rejim, bir diğer otoriter rejim formuna geçebilir; halk güçlenirse, rejimin demokratikleşme olasılığı artar. Bu konuda Bkz. Magaloni, B., & Kricheli, R. (2010). Political order and one-party rule. *Annual review of political science*, 13, 123-143.

rejimin *doğrudan siyasal kontrol* sağladığını ve *taban devşirdiğini* iddia etmektedir (Svolik, 2012: 193). Siyasal Kontrol; istihbarat toplamak, seçimlerde kitleyi mobilize etmek, muhalefeti kontrol etmek ve gerekirse hile yapmak gibi farklı araçlara sahiptir. Otoriter parti, taban ve elit devşirmede ise üç farklı yöntem kullanmaktadır, bunlar; hizmetlerin ve kaynakların yukarıdan aşağıya doğru dağıtılması, tüm bürokratik atamalarda siyasi kontrol ile istihdam ve baskılamada seçiciliktir.

Siyasi partiler, otoriter rejimin elit ve taban devşirmesinde çok önemli bir misyona sahiptir. Rejim basit kaynak aktarımı ve patronajla birçok insanı kendine bağlayabilmektedir. Fakat bunun etkisi geçici olabilmekte ve kitle ya da elitler rejimle ilişkisini bu kaynağın devamlılığı ile sınırlamaktadırlar. Ancak siyasi parti organizasyonu bu bağlantıyı güçlendirmektedir. Öyle ki, parti kendi içinde yarattığı kariyer basamakları ile zımni bir liyakat rejimi kurmaktadır (Svolik, 2012: 164). Partiye yeni üye olanlar meşakkatli ve getirisi az olan görevlere atanırken, eski üyeler yüksek statülü ve kazançlı görevlere ulaşmaktadırlar. Bu durum da üyelerin ve taraftarların çıkarları için parti ile daha uzun süreli bir ilişki kurmalarını zorunlu hale getirmektedir. Böylece rejim partinin kariyer sistemi ile kendi devamlılığında daha çok insanın çıkarı olmasını sağlamaktadır. Tabi bunu kurtarabilmesi için üyelerine güven vermek durumundadır, bu güven de liderin vaatleri ile sınırlı olmamalı ve öngörülebilir ve adil bir kariyer sistemi inşa edilmelidir (Svolik, 2012: 165). Örneğin Irak Baas Partisi'nde, partiye üye olmak için gereken yedi yıllık bir deneme süresi vardı ve ancak bu süre sonrasında üyelere partinin bürokrasi basamaklarında yükselme imkânı doğuyordu. Yine Sovyetler Birliğinde, önemli pozisyonlara kimlerin geleceğine dair yapılan ve *Nomenklatura* adı ile bilinen liste de parti bürokrasisi tarafından partiye verilen hizmetlere göre oluşturulmaktaydı.

Partinin kariyer sistemini oluştururken dikkat etmesi gereken önemli bir denge de bulunmaktadır. Parti genç kadrolar ile eski kadrolar arasında bir denge gözetmek durumundadır ve bunu da ancak “yükselme” ve “emeklilik” alanında belirleyeceği kurallarla sağlayabilecektir (Svolik, 2012: 175-177). Genç ve taze kadroların partiye katılmaları güçlü yükselme teşvikleri yani belirli bir süre sonra yönetici kadrolara ulaşma imkanı ile elde edilmektedir. Bunun gerçekleşebilmesi için de yüksek statülü kadroların fazla bir kırgınlık yaratmadan emekli edilmeleri gerekmektedir, zira zamansız ve hakkaniyetsiz emeklilikler, bu kadroların muhalefet safına geçmesine veya partiyi bölmelerine neden olabilecektir. Emeklilik ile yüksek kadrolar tazelenmezse bu sefer de, genç üyelerin partiye katılma arzuları azalacak ve onlar da parti dışında bir kariyer arayışına gireceklerdir. Bu da otoriter rejimin devamlılığı için büyük bir risk oluşturacaktır. Bu konuda en başarılı örneklerden biri Meksika'daki PRI'dir (Kurumsal Devrimci Parti). PRI'de her türlü seçilmiş ulusal pozisyon için altı yıllık bir dönem ve de yerel seçilmişler için 3 yıllık bir dönem şartı bulunmaktadır ve bu değişim yöneticilerin beraber çalıştıkları bürokratların da değişimine neden olduğu için partide kan sürekli tazelenmekte ve parti dışında bir kariyer arayışı Meksika halkı nezdinde azınlıkta kalmaktadır. Bu noktada yüksek kadroların da emekli olmak için geçerli nedenleri mevcuttur, zira onlar da genç kadroların hizmetlerinin ve parti

tabanının genişlemesinin rejimin devamlılığında önemli olduğunu bilmekte ve emekliliğe direnmelerinin rejime zarar vereceğini fark etmektedirler.

Otoriter rejimlerde tek ya da hegemonik partinin kamu sektörü üzerindeki kontrolü hem partiye katılımı arttırmakta hem de seçimde başarıyı garantilemektedir (Svolik, 2012: 180). Birçok ülke örneğinde olduğu gibi bu rejimlerde parti, devlet kadrolarına personel alımını sıkı bir şekilde denetlemekte ve memuriyete girişi, partiye üyelik üzerinden kolaylaştırmaktadır. Partinin bu tutumu mevcut memurların da, partiye veya ona yakın bir kuruluşa üye olmasını sağlamakta ve böylece rejimin sosyal tabanını genişleterek, muhalefetin gözünü korkutmaktadır. Ancak tüm memuriyet kadroları için partizanlığı şart koymak, sert bir kamuoyu tepkisine de neden olabileceği için birçok rejim belli başlı memuriyetler için seçici bir şekilde bu şartı düzenlemektedir. Bu noktada parti ideolojik yakınlık üzerinden kimlerin istihdam edilip, kimlerin baskılanacağına karar vermekte ve böylece kaynaklarını daha verimli kullanmaktadır (Svolik, 2012: 184).

Görüldüğü üzere siyasal parti, otoriter rejimler için hayati bir öneme sahiptir. Bu nedenle siyasal parti olmaksızın yönetmeye çalışan baskıcı rejim sayısı çok azdır. Ancak tüm kurumlar için olduğu gibi bu kurum da çelişkili bir tabiata sahiptir ve pekala iktidar bloğu içindeki muhalefet tarafından da kullanılıp, rejimin dağılmasına / çözülmesine neden olabilir. Bu riskleri gören ve uluslararası toplum ile finans çevrelerinin baskısını da hisseden rejimlerin son zamanlarda hayatta kalma stratejisi olarak kontrollü seçimler düzenledikleri de görülmektedir.⁴

Seçimler ve Parlamentolar

Seçimler de, karşılaştırmalı siyaset literatüründe tıpkı siyasal partiler gibi ihmal edilmiş ve derinlemesine incelenmemiştir. Bu kurumun varlığı 3. Demokratikleşme Dalgası içinde, o ülkenin demokratikleşeceğine dair bir karine olarak görülmüştür. “Geçiş Literatürü” olarak da adlandırılan bu literatüre göre seçimler, otoriter rejimin çöküşüne ve demokrasinin pekişeceğine dair bir işarettir (Carothers, 2002). Özellikle 1990'ların ikinci yarısından sonra yani tam da 3. Dalganın sona erdiği iddialarının başlamasıyla birlikte bu literatürde seçimlere dönük ikinci bir bakış açısı gelişmeye başladı. Buna göre seçim kurumları bu ülkelerde birer göstermelik kurumdu ve adeta birer vitrin süsüydüler (Gandhi & Przeworski, 2007). Bu nedenle de ancak demokratik standarda göre eksiklikleri ile değerlendirilmeliydiler. Fakat 1990'ların sonlarına doğru bu ülkelerdeki seçimlerin kendi bağlamlarında bir fonksiyona sahip oldukları ve bu fonksiyonun da otoriter rejimin devamlılığını sağladığı iddia edilmeye başlandı

⁴Bu noktada GSMH'sinin büyük kısmını doğal kaynakların oluşturduğu “rantiye” rejimlerin finansal kuruluşların baskısına karşı daha dayanıklı oldukları ve bu nedenle de demokratik kurumların göstermelik inşasına dahi yanaşmadıkları görülmektedir. Bu rejimlerde demokratikleşme olasılığı oldukça düşüktür. Bu konuda bkz. Wright, J. (2009). How foreign aid can foster democratization in authoritarian regimes. *American journal of political science*, 53(3), 552-571.

(Geddes, 1999). Öyle ki, 2002 tarihi itibarı ile otoriter rejimler arasında çok partili seçimler düzenleyen ülke oranının %72'ye ulaştığı belirtilmektedir (Gandhi & Reuter, 2008). Esasında bu iddia 1978 tarihli *Elections Without Choice* adlı çalışmada da öne sürülmüştü: “bir ülkedeki seçimlerde herhangi bir alternatif opsiyonun bulunmaması, o seçimi anlamsız kılmaz; bu seçimin bizim bildiğimizden farklı bir anlamı/işlevi olduğu anlamına gelmektedir” (Hermet vd., 1978: VII). Biz de bu bölümde bu alternatif bakış üzerinden otoriter rejimlerdeki seçimlerin işlevine odaklanacağız. Öncelikle belirtmemiz gerekiyor ki, bu rejimlerde seçimler iktidar değişikliği niyetiyle ya da oyunun kurallarının yeniden inşası için yapılmamaktadırlar. Ya da bir diğer ifadeyle seçimin sonuçları bellidir ve fakat rejim yine de seçim yapmakta ısrar etmektedir.

Bir siyasal parti üzerinden örgütlenip de, seçim yapmayan ve parlamento oluşturmayan otoriter rejim sayısı oldukça azdır. Çoğu otoriter rejim siyasal partiye sahip olduğu gibi düzenli aralıklarla seçim de yapmaktadır. Bunun nedenleri de siyasal partinin varlık nedeni ile aynıdır: içerideki ve dışardaki muhalefeti olası darbe girişimlerinden caydırmaktır. Bunun seçim düzenlemeyen siyasal partili rejime göre farkı ve üstünlüğü; daha risksiz oluşudur. Zira tek partinin organize edeceği protestolar ve kitlesel gösterilerin sonuçları belirsizdir hem de istenmeyen şiddet eylemlerine de neden olup, sosyal istikrarı bozabilecek niteliktedirler. Seçimler ise rejime olan desteğin görece barışçı, rutin ve düzenli bir şekilde gösterildiği durumlardır (Geddes, 2006: 17).

Seçimlerdeki yüksek katılım ve zafer, otokratın rakiplerinin gözünün korkmasına ve onların muhalefetten ya da olası bir darbe girişiminden vazgeçmelerine neden olacaktır (Geddes, 2006: 18). Seçimler bu noktada ikili bir görev üstlenmektedir: öncelikle iktidara, toplumdaki gizli muhalefetin kimlerden oluştuğu ve onların temel muhalefet gerekçeleri hakkında bilgi sunmaktadır, ikinci olarak ise olası/gizli muhalefete sahip olduğu siyasi, iktisadi ve toplumsal gücü göstererek onları umutsuzluğa sevk etmektedir. Böylelikle partisinin ve kendi liderliğinin kırılmalardan uzak olduğunu tüm olası rakiplere ispatlayarak, otoritesini konsolide etmektedir.

Beatriz Magaloni de, Meksika'daki PRI üzerinden hiçbir açık tehditle karşı karşıya olmamasına rağmen otoriter rejimlerin riskli ve maliyetli seçimleri göze aldıklarını göstermektedir. Tabi otoriter rejimler bu seçimler öncesinde seçimin riskini minimize edecek şekilde politikalara yönelmektedir. Rejimin ekonomik performansını yüksek gösterecek şekilde kozmetik değişikliklere gitmekte, patronaj politikalarını artırmakta, pahalı seçim kampanyaları ve kitle gösterileri ile seçime katılımı artırmaya çalışmakta, alt yapı yatırımları sözleri vermekte, ya da açılışları yapmaktadır. Böylece seçimin getireceği belirsizliği ortadan kaldırmaktadır. PRI bu seçimlerde seçime katılımı ve oy oranını yüksek tutmaya da özellikle gayret göstermektedir (Magaloni, 2006: 12-13). Zira partinin gösterdiği adayın, başkanlığı yüksek bir katılım ve oy oranı ile kazanması partiden muhalefet safına geçecek olanları caydıracaktır. Parti bu nedenden ötürü seçim hilesine de başvurmamakta ve seçimin

nispeten adil olmasını gözetmektedir. Zira hile, parti elitleri tarafından da bilineceği için bu partinin zayıf olduğunu olası rakiplere gösterecektir (Magaloni, 2006: 5-6).

Bu tip rejimlerde kaynakların adil dağılımını sağlayacak bir piyasa mekanizması ya da liyakat sistemi bulunmamaktadır. Zira ya bu kurumlar otoriter rejimler tarafından istenmemekte ya da zamanla ortadan kalkmaktadırlar. Bu nedenle de iktidarın önünde kamusal kaynakları nasıl dağıtacağına dair bir sorun bulunmaktadır. İktidar elbette kaynağı kendi destekleyicileri ya da sadakatini bekledikleri gruplar arasında paylaştıracaktır ama bunların kimler olduğu ve de hangilerinin bu kaynağı daha çok hak ettikleri konusunda bir bilgi sorunu bulunmaktadır. Otoriter rejimlerde kaynak paylaşımında hakkaniyeti gözetmek rejimin devamlılığı için hayati önemdedir zira yönetici koalisyonun bir aradalığı büyük ölçüde bu paylaşımın başarısına bağlıdır. İşte bu noktada otoriter rejimler “adil” bir dağıtım için “parti”⁵ ve “seçim” kurumuna yönelmeyi tercih etmektedirler (Brownlee, 2007; Geddes, 2005; Magaloni, 2006). Yani seçimler hem rantın hem de siyasi/bürokratik pozisyonların paylaşımına katkıda bulunarak elitler arasındaki rekabeti sürdürülebilir kılmaktadırlar. Bir partinin seçim bölgesindeki yüksek oranlı başarısı, onun partiye olan bağlılığının derecesini göstermekte ve parti hiyerarşisinde diğer rakiplerinin önüne geçmektedir.

Bir diğer ifade ile seçimler bu rejimler için bir bilgi aracı olarak vazife görmektedirler. Buna göre rejimler seçimler aracılığıyla rejimin gücünü muhaliflere, bürokratlara ve fakat en önemlisi parti elitlerine yeniden ispatlamakta ve böylece olası bölünmelerin, kan kayıplarının önünü almaktadır. İkinci bir açıdan ise seçimler kimlerin partinin destekçisi olduğu ve kimlerin muhalif olduğuna dair bir bilgi sağlamakta ve böylece kaynakların nasıl paylaştırılacağı hakkında bir bakış açısı sunmaktadır. Ayrıca parti bürokratlarının da partide yükselebilmeleri ve ranttan alacakları pay seçim sürecindeki ve sandıktaki performansları ile belirlenmektedir. Zira parti, bürokratları arasındaki liyakat sorununu ancak seçimin sağlayacağı bilgiler ile aşabilmektedir (Magaloni, 2006). Kısacası seçimler hem otoriter partinin en yetkin isimleri kadrosuna seçebilmesi açısından hem de kadroları arasında liyakat duygusuna mümkün olan en az zararı vermesi açısından ikili bir işleve sahiptir (Blaydes, 2008: 5).

Sonucu belli olan bu seçimler ayrıca rejime dönük kitlesel desteği artırmada da önemli bir rol oynamaktadır. Şöyle ki bu seçimlerde adayların amacı iktidarı ya da oyunun kurallarını değiştirmekten ziyade iktisadi kaynaklara ulaşmaktır. Zira bu ülkelerde parlamentolar karar alma süreçlerinde resmi ya da gayri resmi yollar ile dışlanmışlardır, yaptıkları tek şey halkın değişmeyecek, sabit bir iktidardan kaynak

⁵Jason Brownlee (2004), otoriter rejimlerde iktidarın ömrünü uzatanın seçimlerden ziyade parti kurumunun kendisi olduğunu iddia etmektedir. Ancak bu hipotezi yeterli görmeyen ve seçim kurumunun varlığının da iktidar kurumunun ömrünü uzattığını iddia eden görüşler mevcuttur. Bu konuda bkz. Blaydes, L. (2008, April). Authoritarian elections and elite management: Theory and evidence from Egypt. In *Princeton University Conference on Dictatorships*

talebine aracılık etmektir (Koehler, 2008: 977). Bu nedenle de seçmenler, kendilerine en fazla yatırımı ve kaynağı ulaştıracak adaylara yönelmektedirler ve bu adaylar da doğal olarak rejime yakın isimler olmaktadır. Böylece her seçim döneminde rejimin toplumsal desteği artmakta ve daha az zor kullanma maliyeti ile yönetmeye devam etmektedir (Koehler, 2008: 980). Seçimlerin ayrıca muhalefeti ehlileştirici de bir etkisi vardır. Seçime girmek rejimin belirlediği bir yasal çerçeveye uymayı gerektirir ve buna uymanın getirdiği maddi kazanımlar da vardır. Hazine yardımı almak, bağış toplayabilmek gibi getiriler, zamanla muhalefetin bu kaynaklardan mahrum kalmayacak şekilde hareket etmesini zorunlu kılar; bu da, iktidarın çizdiği çerçeve içinde siyaset yapmayı doğurur. Böylece rejim bu havuç-sopa taktiği aracılığıyla normalde kendisine karşı daha zımni ama etkili bir muhalefet yapacak olan rakiplerini yumuşatmış olmaktadır. Ayrıca sisteme dahil olan ve bundan imtina eden muhalefet gruplarının kendi içlerinde ayrışmaları ve hatta karşı karşıya gelmeleri de, otoriter rejimin ömrünü uzatan bir diğer gelişme olarak görülmektedir (Koehler, 2008: 982).

Siyasal partilerin yanında parlamento kurumu da özellikle muhalefeti devşirmede etkili bir araç olarak kullanılmaktadır (Wright & Escriba-Folch, 2011; Reuter & Robertson, 2015). Parlamentonun otoriter rejimlerde iki işlevi olduğu görülmektedir. Bunlardan ilki iktidar bloğundan gelecek olan darbe ve komploları engellemektir, zira parlamento kurumu iktidarın bir elde toplanmasını mani olarak, blok içinde denge oluşturmaktadır (Magaloni, 2008; Svolik, 2012). İkinci işlevi ise dışarıdan, sivil toplumdan gelecek olan tehditlere karşı rejimi korumaktır. Buna göre rejim, parlamento kanalı ile farklı sosyal grupların temsil edilmesini ve böylece siyasal yapım sürecinde kısmi rol üstlenmesine izin vererek onları rejimle barıştırmaktadır (Gandhi & Przeworski, 2006). Bu işlevin bir diğer boyutu da muhalefet elitlerinin parlamento kanalı ile kişi olarak devşirilmeleridir. Buna göre rejim muhalefetteki güçlü kişileri onlara fayda ve kaynak sunarak muhalefetin büyük kısmından koparmakta ve parlamentoya dahil ederek, ehlileştirmektedir. Özellikle rejime karşı gelişen toplumsal hareketlerde, muhalefetin öncülerini parlamentoya çekebilmek ve hareketle bağıni koparabilmek, rejimin devamlılığında hayati bir hamledir (Reuter & Robertson, 2015: 236). Bu süreç 2011 Rus Parlamento seçimlerinde başarılı bir şekilde sergilenmiştir. Seçimde salt çoğunluğu sınırda elde eden iktidar partisi Birleşik Rusya'yı, hile yapmakla suçlayan ve sayımın tekrarını isteyen Komünist Parti liderinin tepkisi parlamento dışı muhalefeti harekete geçirmiş ve büyük sokak protestoları gerçekleştirmiştir. Ancak iktidar partisi, meclis başkan yardımcılığı ile altı komisyonun liderliğini Komünist Parti'ye bırakınca, parti sokak hareketlerini desteklemediğini açıklamış ve sokaktan çekilerek, parlamentoda yerini almıştır.

Otoriter rejimlerde seçimler ve parlamento kurumunun demokratikleşme açısından bu işlevsizliği toplum tarafından da bilinmektedir. Fakat bu bilgi seçimlere dair yüksek oranlı bir protestoya neden olmamakta ve rejim, seçmenleri sandığa gitmeye ikna edebilmektedir. Bunun yanında birçok siyasi elit de bu kontrollü seçimlerde aday olabilmektedir. Seçimlere dönük bu ilgi de otoriter rejimin ömrünü

uzattığı için seçmen ve aday davranışlarının arkasındaki motivasyonlar da incelemeye değerdir.

Seçmen ve Adaylar Neden Seçimlere Katılırlar?

Adaylar açısından bakıldığında, literatürün bu konudaki en temel uzlaşısı otoriter rejimlerde adayların seçimlere “yasa yapma” ya da “oyunun kurallarını yeniden belirleme” gibi bir motivasyonla değil, “kaynaklara erişim” amacı ile girdikleri tespittir (Blaydes, 2006; Lust-Okar, 2006: 459). Zira bu rejimlerde parlamentonun yasa yapma yetkisi olabildiğince sınırlanmış ve hükümetin elinde merkezileşmiştir. Ürdün parlamentosu üzerine yapılan araştırmalarda, parlamenterlerin ancak yüzde onluk bir kesiminin seçim kanununu yenileme, siyasi partileri güçlendirme ve böylece demokrasiyi derinleştirme gibi bir ajandaya sahip olduklarını, geri kalanının ise kaynaklara erişim için parlamentoya girdikleri ortaya çıkmıştır. Öyle ki, parlamento da parlamenterlerin bakanlara ve bürokratlara, seçim bölgelerindeki seçmenleri ve yakınları için iş talebi çağrısında bulundukları bir mekana indirgenmiştir (Lust-Okar, 2006: 459).

Bu nedenle de kendi ailesi, kabilesi, etnik grubu için bu kaynakları arzulayanların seçimlere katılma arzularının yüksek olduğu görülmektedir. Yine bu rejimlerde siyasal partiler kanalıyla değil de, bağımsız aday olarak parlamentoya girme eğilimi vardır. Bunun nedeni de partilerin ideoloji ve programlarının adayların kaynaklara erişim için ihtiyaç duydukları esnekliği sağlamaktan uzak olmalarıdır. Ancak bu durum partilerin adaylar arasında sağlayacağı koordinasyon ve bilgi akışını da engellediği için aday sayısı çok yüksektir. Herkesin rahatlıkla aday olabildiği bu rejimlerde, mevcut vekillerin tekrar kazanma şansı oldukça düşüktür. Zira sınırlı kaynaklarla seçmeni memnun edebilmek çok zor olduğu için denenmemiş bir adayın mevcudun yerini alması sık görülen bir durumdur (Lust-Okar, 2006: 463).

Yine devlet kademesinde yükselmek ve kaynaklara daha rahat ve güçlü bir şekilde erişmek isteyenler de milletvekilliğini ya da en azından adaylığı hedeflemektedirler. Bunların yanında yasa dışı işlerle uğraştığı için yasama dokunulmazlığını elde etmek isteyen kişiler de seçimlerde aday olabilmektedir (Gandhi & Lust-Okar, 2009: 410). Tabi bunların gerçekleşebilmesi için de rejimin ulusal parlamentoda üyeleri sık değiştiriyor olması ve böylece adayların seçime katılma motivasyonunun yüksek olması gerekmektedir.

Bu rejimlerde muhalefet partilerinden aday olma ise sınırlıdır ve belirli şartlara bağlıdır. Bunlardan en önemlisi ekonomik bir krizin ya da küçülmenin iktidar partisinden aday olmayı maliyetli hale getirmesi ve kaynaklara rahat erişim için partide bulunan stratejik adayların bu maliyeti üstlenmek istemeyerek muhalefet saflarına geçmesidir. Yine bununla bağlantılı olarak rejimin, kendi içindeki kaçakları durdurma/bastırma motivasyonunun azalması da bu sonucu doğurabilmekte ve

stratejik adayların kaçışını hızlandırabilmektedir. Bunların yanında muhalefet partileri içindeki çekişme de ulusal ya da yerel seçimlerde aday olma arzusunu yükseltmektedir. Zira bu seçimlerdeki görece iyi bir performans muhalefet içinde lider değişimine neden olabilmektedir (Gandhi & Lust-Okar, 2009: 412). Yani iktidarı ele geçirmekten ziyade muhalefet partisi içinde yükselmek için de seçimlerde aday olunabilmektedir.

Seçmenlerin de tercihi bu noktada aynıdır. Onlar da “kaynaklara erişim” için seçimlere önem vermekte ve sandığa gitmektedirler. Sandıktaki tercihleri de bu nedenle daha çok “iktidara yakın olan” adaylar üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu tercih ülkedeki siyasal rejimin niteliğine göre farklılaşabilmektedir. Eğer parti disiplinin yüksek olduğu hakim parti sistemi varsa (Meksika örneği) bu durumda seçmenler adayların parti ile olan bağını dikkate almakta, eğer parti disiplininin çok önem arz etmediği bir otoriter rejimden bahsediliyorsa (Ürdün ve Mısır) seçmenler adayların iktidar elitlerine yakınlıklarına göre oy kullanmaktadır (Gandhi & Lust-Okar, 2009: 408). Örneğin Ürdün'de, seçmenler bürokrasideki işlerinin *Wasta* (aracı) olmadan yürümeyeceğine inanmakta ve parlamenterleri de birincil *Wastalar* olarak görmektedirler (Lust-Okar, 2006: 460). Bu nedenle arzu edilen patronaj ilişkisini kurmaktan ziyade politika üretmeye çalışan veya politik kimliği ile dikkat çeken adaylar Ürdün halkının parlamenter tercihinde çok gerilerde kalmaktadır. Seçmenler için milletvekili adaylarında önemli olan ilk elde kaynağa erişim ve onu seçmene ulaştırabilme becerisidir, bu noktada kabile, aile ve etnisite gibi yakınlıklar da ikincil düzeyde aday tercihinin belirlemektedir. Yine bu nedenle onların nezdinde siyasal partiler lüzumsuz ve riskli görünmektedirler; bunlar hükümeti etkilemekten uzak, sürekli kendi içinde hizipleşen başarısız politize kurumlardır. Kendileri bu partilere aday olmadıkları gibi, partilerin adaylarını da tercih etmemektedirler (Lust-Okar, 2006: 461-462).

Mısır'da da seçmenlerin sandığa gitmesini motive eden unsurların başında maddi kaygılar gelmektedir. Ağırlıklı olarak yoksul ve eğitimsiz kişilerin sandığa gittiği ülkede, oylar maddi çıkar karşılığında siyasilere verilmektedir. Mısır örneğinde bu üç farklı şekilde gerçekleşmektedir. İlk olarak oylar seçim gününde sandık başında satın alınmaktadır; bu önceden doldurulmuş bir pusulanın seçmene verilerek, onun görevlilerin verdiği boş pusulayı oy alıcısına getirmesi ile mümkün olmaktadır, ayrıca günümüzde kameralı telefonlar da bu alış verişi için rahatlıkla kullanılmaktadır (Blaydes, 2006: 5). İkinci yol ise seçimden önce oyların ayni veya maddi yardımlar karşılığında alınmasıdır. Mısır örneğinde kurutulmuş yiyecekler, tavuklar gibi gıda ürünleri ya da hac seyahati karşılığında sık sık oy satışı gerçekleşmektedir (Blaydes, 2006: 7). Son yöntem ise belirli seçim bölgelerinin öne çıkan varlıklı ailelerinin, seçmenlerle kurdukları uzun süreli ilişki sayesinde onların oylarını almasıdır. Bu örnekte varlıklı bireyler, hem mahallelerine sundukları yardımlarla, hem de onlara sağladıkları iş imkanları ile tüm seçim bölgesinin oyuna sahip olabilmektedir (Blaydes, 2006: 8).

Klientalistik ilişkinin belirleyici olduğu bu örneklerde daha çok kırsal kesimden, dar gelirli insanların sandığa gitme eğiliminde oldukları görülmektedir (Blaydes, 2006: 18). Orta sınıflar ise bu klientalizm ve patronaj ilişkisine dahil olmadıkları için ya sandığa gitmemekte, giderse de muhalefet lehine oy kullanmaktadır. Orta sınıfların sandığa gitme eğilimi belirli faktörlere bağlı olarak artabilmektedir. Seçim sistemi daha adil bir içeriğe kavuşursa, rejime dışarıdan demokratikleşme baskısı artarsa ve bir muhalif parti diğerlerinin önüne geçip, değişime dair büyük bir umut yaratabilirse orta sınıf seçmenin sandığa gitme motivasyonu artmaktadır (Gandhi & Lust-Okar, 2009: 409).

Sonuç

20. yy boyunca birçok otoriter rejim ortaya çıkmış, bunların bazıları kısa ömürlü olurken, bazıları onlarca yıl ayakta kalabilmiştir. Yüzyılın sonunda bu rejimlerin sayıları giderek azalırken, dünya hakiki anlamda bir demokratikleşmeye tanıklık edememiş ve otoriter rejimlerin, demokratik kurumlara sahip olmakla birlikte birçok baskıcı niteliğini bu yeni formları altında sürdürdüğüne tanıklık edilmiştir. Öyle ki, son dönemde bu alanda birçok farklı çalışma yapılmış ve “melez rejimler” üzerine geniş bir literatür oluşmuştur. Ancak hem otoriter rejimler, hem de melez rejimler üzerine yapılan çalışmalarda bu rejimlerdeki demokratik kurumlar dikkate alınmamış ve de birer “vitrin süsü” olarak yorumlanmışlardır. Otoriter rejimleri inceleyen çalışmalar, demokratik kurumlara sahip olan rejimlerin, olmayan benzerlerine göre neden daha uzun süreli olduklarını açıklamamışlardır. Yine melez rejimler üzerinde yoğunlaşan literatür de, bu rejimlerin uluslararası kamuoyu ve de finans dünyasının gözünü boyamak için bu kurumlara başvurduğunu iddia etmiş (Levitsky & Way, 2002) ve kurumların sistem içinde nasıl bir fonksiyona sahip olduğunu incelemeye yönelmemişlerdir. Biz bu çalışmamızda ilgili literatürdeki son çalışmaları da dikkate alarak farklı bir yorum benimsemeyi tercih ettik ve bu rejimlerdeki ihmal edilmiş demokratik kurumların iddia edilen göstermelik vazifelerinin ötesinde bir fonksiyona sahip olduklarını savunduk. Bize göre bu kurumlar sadece birer vitrin süsü değildir, bunun yanında rejimin devamlılığını sağlayan, onun ömrünü uzatan zımnî işlevleri de yerine getirmektedirler.

Otoriter rejimlerde en sık rastlanan demokratik kurumların başında siyasal partiler gelmektedir. Öyle ki, otoriter rejim bağımsızlık mücadelesi, iç savaş ya da askeri darbeler ile kurulmuş olsa dahi birçok örnekte iktidarı elinde tutanların ivedi bir şekilde siyasal parti kurdukları görülmektedir. Bunun en önemli sebebi iktidar bloğu içindeki iç mücadeleleri kontrol etmektir. Zira bu tip baskıcı rejimlerin yıkılış nedenleri arasında birinci sırada içerden gelen darbeler bulunmaktadır. Bu nedenle de rejimler toplumsal muhalefetten değil, gayri memnun iktidar ortaklarının “güç taleplerinden” çekinmektedirler. Siyasal partiler bu talepleri hem bastırmanın hem de karşılamanın mekanizmalarını sağlayarak rejimin istikrarına katkıda bulunmaktadırlar. Öncelikle parti, toplum ile mevcut iktidar arasında bir çıkar ortaklığı yaratarak, iktidar

ortaklarının gözünde gücü ele geçirmenin maliyetini artırmakta ve onları bu arzudan caydırmaktadır. Bu durum özellikle ordu kurumunun caydırılmasında geçerlidir. İkinci olarak ise parti kurumu, parti bürokrasisi içinde yükselmenin öngörülebilir normlarını inşa ederek, iktidar ortaklarını liyakat kurumuna ikna etmekte ve onları rejimi zora sokacak güç savaşlarından uzaklaştırmaktadır. Bunun yanında parti otokrat lider ile kurmayları arasında “güvenilir bir güç paylaşımını” da sağlamaktadır. Liderin kendisine yetki devrettiği alanlarda söz sahibi olan parti bürokrati, iktidarın istikbali ile kendi çıkarları arasında bir ortaklık kurmakta ve muhalefet safına katılmak yerine parti içinde kariyerine devam etmeyi tercih etmektedir. Rejimin elitlerini bu şekilde partiye ve dolayısıyla iktidarın devamlılığına bağlayan örneklerin başında Sovyetler Birliği Komünist Partisi ve Meksika'daki PRI gelmektedir. Parti ayrıca muhalefet elitlerini ve vatandaşları devşirmenin de bir aygıtı olarak çalışmaktadır. Muhalefet elitleri partinin ayrıcalıkları ile vatandaşlar ise patronaj ilişkileri ile rejimin içine çekilmekte, böylece parti iktidar bloğu dışından gelecek olan tehditlere karşı da mevzi oluşturmaktadır.

Siyasal parti üzerinden kurumsallaşan otoriter rejimler kadar olmasalar da, düzenli aralıklarla seçim düzenleyen otoriter iktidarlar da mevcuttur. Hatta yakın tarihli çalışmaların gösterdiği üzere bu rejimler, seçim düzenlemeyen muadillerine göre daha istikrarlı bir yapı arz etmektedirler. Bu nedenden dolayı da, seçimlerin uluslararası kamuoyunu etkilemeyi aşan bir işleve sahip oldukları iddia edilmektedir. Seçimlerin öncelikli hedefi de tıpkı siyasal partiler mevzuu da olduğu gibi iktidar bloğu içindeki güç talebini caydırmaktır. Zira bu seçimlerdeki yüksek katılım ve yüksek oy oranı, rejimin toplumsal tabanının ne kadar güçlü olduğunu, başta ordu kurumu dahil olmak üzere parti içindeki diğer güç odaklarına göstermekte ve onları olası bir çatışmadan caydırmaktadır. Seçimler aynı zamanda bir kamuoyu ölçme aracı yani bilgi kaynağı olarak da görülmektedir. Çünkü rejimin muhaliflerini ortaya çıkardığı gibi destek vermeyen seçim bölgeleri hakkında da iktidara veri sunmaktadır. İktidar da bu bilgiler üzerinden baskı ve ikna aygıtlarını kullanarak, ömrünü uzatabilmektedir. Seçimler aynı zamanda partinin ihtiyaç duyduğu liyakat mekanizmasının kurulmasına da vesile olmaktadır. Rejimden beklentisi olan birçok partiden hangisinin rejime daha sadık olduğu ve hangilerinin rejimin devamlılığına daha fazla katkı sağlayabileceği seçim performansları üzerinden öğrenilebilmektedir. Bir diğer ifade ile seçimler sadece muhalefet ve kamuoyu hakkında değil, fakat parti içindeki bireyler hakkında da rejime bilgi sağlamaktadırlar.

Seçimlerin doğal uzantısı olan parlamento kurumu da özellikle muhalefetin sisteme entegre edilmesinde yani devşirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu tip rejimlerde güçlü bir piyasa ekonomisine iktidar izin vermemekte ve tüm kaynakların kontrolünü elinde tutmaktadır. Bunun doğal sonucu da tüm toplumsal kesimlerin kaynak ihtiyacını gidermede devlete ihtiyaç duymasıdır. Öyle ki, bu hem muhalefetin hem de seçmenlerin davranışlarını şekillendiren bir faktördür. Muhalefet ve seçmenler devlete yani kaynağa ulaşmanın tek yolu olan parlamentoda ya bizzat ya da temsilcileri aracılığıyla yer almak istemektedirler. Parlamentaoya girmek ise rejimin belirlediği

kurallar sistemine entegre olmak yani muhalefetin şiddetini düşürmek anlamına gelmektedir.

Kısacası bu üç kurum vasıtasıyla otoriter rejim iktidarının ömrünü uzatmaktadır, bunu ise iki farklı aktöre seslenerek yapmaktadır. Rejim kurumlar aracılığıyla iktidar bloğu içindeki muhalefetini hem caydırmakta hem de onlara güç/yetki devrederek, rejimin devamlılığında bir çıkar ortaklığı yaratmaktadır. Toplumsal muhalefeti de yine bu kurumlar aracılığıyla caydırmakta hem de onları sisteme entegre ederek (devşirerek), muhalefetin radikalize olmasını engellemektedir.

KAYNAKÇA

Blaydes, L. (2006, August). Who votes in authoritarian elections and why? Determinants of voter turnout in contemporary Egypt. In *Annual Meeting of the American Political Science Association*. Philadelphia, PA, August.

Blaydes, L. (2008, April). Authoritarian elections and elite management: Theory and evidence from Egypt. In *Princeton University Conference on Dictatorships*.

Boix, C., & Svolik, M. W. (2013). The foundations of limited authoritarian government: Institutions, commitment, and power-sharing in dictatorships. *The Journal of Politics*, 75(2), 300-316.

Brownlee, J. (2004, October). Ruling parties and durable authoritarianism. In *American Political Science Association's annual meeting*, Chicago, IL.

Brownlee, J. (2007). *Authoritarianism in an Age of Democratization*. Cambridge University Press.

Carothers, T. (2002). The end of the transition paradigm. *Journal of democracy*, 13(1), 5-21.

Diamond, L. (2015). Facing up to the democratic recession. *Journal of Democracy*, 26(1), 141-155.

Frantz, E., & Kendall-Taylor, A. (2014). A dictator's toolkit: Understanding how co-optation affects repression in autocracies. *Journal of Peace Research*, 51(3), 332-346.

Gandhi, J. (2008). Political Institutions under Authoritarianism. *Cambridge University Press*.

Gandhi, J., & Reuter, O. J. (2008, August). Opposition coordination in legislative elections under authoritarianism. In *Prepared for presentation at the Annual Meeting of the American Political Science Association*, Boston, MA.

Gandhi, J., & Lust-Okar, E. (2009). Elections under authoritarianism. *Annual review of political science*, 12, 403-422.

Gandhi, J., & Przeworski, A. (2006). Cooperation, cooptation, and rebellion under dictatorships. *Economics & politics*, 18(1), 1-26.

Gandhi, J., & Przeworski, A. (2007). Authoritarian institutions and the survival of autocrats. *Comparative political studies*, 40(11), 1279-1301.

Geddes, B. (1999). Authoritarian breakdown: Empirical test of a game theoretic argument. In *annual meeting of the American Political Science Association, Atlanta* (Vol. 2).

Geddes, B. (2003). *Paradigms and sand castles: Theory building and research design in comparative politics*. University of Michigan Press.

Geddes, B. (2005, September). Why parties and elections in authoritarian regimes?. In *annual meeting of the American Political Science Association* (pp. 456-471).

Gerschewski, J. (2013). The three pillars of stability: legitimation, repression, and co-optation in autocratic regimes. *Democratization*, 20(1), 13-38.

Hadenius, A., & Teorell, J. (2007). Pathways from authoritarianism. *Journal of democracy*, 18(1), 143-157.

Koehler, K. (2008). Authoritarian elections in Egypt: formal institutions and informal mechanisms of rule. *Democratization*, 15(5), 974-990.

Levitsky, S., & Way, L. (2002). The rise of competitive authoritarianism. *Journal of democracy*, 13(2), 51-65.

Lindberg, S. I. (Ed.). (2009). *Democratization by elections: a new mode of transition*. Johns Hopkins University Press.

Lust-Okar, E. (2006). Elections under authoritarianism: Preliminary lessons from Jordan. *Democratization*, 13(3), 456-471.

Magaloni, B. (2006). *Voting for autocracy: Hegemonic party survival and its demise in Mexico*. New York. Cambridge University Press.

Magaloni, B. (2008). Credible power-sharing and the longevity of authoritarian rule. *Comparative Political Studies*, 41(4-5), 715-741.

Magaloni, B., & Kricheli, R. (2010). Political order and one-party rule. *Annual review of political science*, 13, 123-143.

Reuter, O. J., & Robertson, G. B. (2015). Legislatures, cooptation, and social protest in contemporary authoritarian regimes. *The journal of politics*, 77(1), 235-248.

Schedler, A. (2002). The menu of manipulation. *Journal of democracy*, 13(2), 36-50.

Schedler, A. (2009). The new institutionalism in the study of authoritarian regimes: Centro de Investigación y Docencia Económicas. *División de Estudios Políticos*.

Svolik, M., & Akcinaroglu, S. (2006). Government change in authoritarian regimes. *Unpublished data sets. University of Illinois at Urbana-Champaign.*

Svolik, M. W. (2012). *The politics of authoritarian rule.* Cambridge University Press.

Wright, J., & Escribà-Folch, A. (2012). Authoritarian institutions and regime survival: Transitions to democracy and subsequent autocracy. *British Journal of Political Science*, 42(2), 283-309.